

**ПІДРУЧНИК НОВОГО ПОКОЛІННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ**

УДК 373.5.091.64

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.296613>

Ірина Голіяд, кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник

Державної наукової установи “Інститут модернізації змісту освіти”

Олена Гурська, кандидат історичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник

Державної наукової установи “Інститут модернізації змісту освіти”

Олена Гайдамака, кандидат педагогічних наук,
старший дослідник, завідувач відділу

Державної наукової установи “Інститут модернізації змісту освіти”

Вікторія Деревянко, завідувач сектору

Державної наукової установи “Інститут модернізації змісту освіти”

Андрій Паньков, кандидат фізико-математичних наук, завідувач сектору

Державної наукової установи “Інститут модернізації змісту освіти”

**ПІДРУЧНИК НОВОГО ПОКОЛІННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ**

У статті розкрито сутність підручника нового покоління для здобувачів освіти. Проведено аналіз основних досліджень і публікацій, які висвітлювали проблеми оцінювання чинних підручників, пропонували модель опрацювання результатів експертизи, здійснювали моніторинг, розробляли концептуальні засади підручникотворення. Створення навчальної літератури нового покоління є одним із першочергових завдань реформування української національної освіти. Сучасний підручник має забезпечувати інформаційну, мотиваційну і пізнавальну функції учіння. Він покликаний сприяти розвитку системи мисленнєвої діяльності, просторової уяви, розвивати професійні компетентності. Визначено критерії оцінювання сучасного навчального підручника для забезпечення закладів освіти якісними навчальними виданнями, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

Ключові слова: підручник нового покоління; критерії оцінювання; зміст; методичний апарат; модельна програма; навчальне видання.

Літ. 19.

Iryna Holiad, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Senior Research Fellow,
State Scientific Institution “Institute of Education Content Modernization”

Olena Hurska, Ph.D. (History), Senior Research Fellow, Senior Researcher,
State Scientific Institution “Institute of Education Content Modernization”

Olena Haidamaka, Ph.D. (Pedagogy), Head of the Department,
State Scientific Institution “Institute of Education Content Modernization”

Victoria Derevyanko, Head of the Sector
State Scientific Institution “Institute of Education Content Modernization”

Andriy Pankov, Ph.D. (Physical and Mathematical Sciences), Head of the Sector
State Scientific Institution “Institute of Education Content Modernization”

**TEXTBOOK OF THE NEW GENERATION FOR INSTITUTIONS
OF GENERAL SECONDARY EDUCATION: EVALUATION CRITERIA**

Education is rapidly changing and evolving in accordance with the competitiveness of both societies as whole and individual personalities. Educational and methodological support is a crucial aspect of the educational process in educational institutions. For students in general and profile education, the textbook is a primary means of acquiring knowledge. The new Ukrainian school requires modern innovative textbooks that meet the needs of the younger generation, learners of the new generation. Creating a high-quality school textbook is possible only through professionally organized expertise, in accordance with defined evaluation criteria.

The article explores the essence of the textbook for the new generation of learners. An analysis of key research and publications is conducted, addressing issues related to the assessment of existing textbooks. It proposes a model for processing the results of textbook expertise, monitors, and develops conceptual principles for textbook creation. Creating educational literature for the new generation is one of the top priorities of the reform of Ukrainian national education. A modern textbook should provide informational, motivational, and cognitive functions of learning. It is designed to contribute to the development of the system of thinking activity, spatial imagination, and the development of professional competencies.

The aim of the article was to determine the criteria for evaluating a modern educational textbook to ensure educational institutions with quality educational publications that facilitate the acquisition of a complete general secondary education and

contribute to improving the quality of education and preparing youth for the challenges of the modern world. An important aspect of the textbook for the new generation is the absence of various forms of discrimination, audio support (for textbooks in foreign languages and Ukrainian language for classes with instruction in the languages of national minority educational institutions), the correctness of the methodological apparatus of the educational publication according to the category of users, as well as its orientation towards the implementation of various approaches in teaching.

Keywords: *textbook of the new generation; evaluation criteria; content methodical apparatus; model program; educational edition.*

Постановка проблеми. Сучасному суспільству необхідна випереджальна педагогіка – система інтелектуального та психологічного розвитку, що формує в особистості стійкі компоненти творчого стилю мислення. Саме за допомогою новітніх підходів в освіті можна задовольнити потреби сучасного суспільства [8]. Створення навчальної літератури нового покоління є одним із першочергових завдань реформування української національної освіти.

Справжній учитель завжди намагається досягти найвищої вершини своєї педагогічної майстерності, в центрі якої є здобувачі освіти, їхня розумова діяльність, творче мислення, а також проблеми мислительної діяльності [4]. Велику роль відіграють засоби навчання, зокрема підручники, якими будуть користуватися учні.

Аналізуючи підручники, ми побачили, що зміни відбулися. З'явилися нові автори, видавництва і візуально підручники стали іншими. У багатьох із них є цікава інформація, але заглиблюючись у зміст, можна побачити низку системних помилок, зокрема, почасти застарілий контент призводить до того, що вчителі зовсім їх не використовують в освітньому процесі, особливо це стосується підручників іноземної мови та інформатики. І таким чином ми формуємо у дітей хибні або застарілі наукові знання. Часто можна натрапити на порушення наукової логіки предмету [19]. Тому проблема сучасного підручника залишається в центрі уваги фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Шкільним підручникам була присвячена велика кількість праць вітчизняних педагогів і методистів [1–3; 5; 8; 10; 13–18]. У достатній кількості вони є і сьогодні. Науковці по-різному підходять до методики, конструювання, змісту і наповнення сучасного підручника. Зокрема, методичні засади створення і функціонування підручника досліджували Р. Арцишевський [1], Н. Буринська [2], А. Гірняк [3], Н. Гупан [14], Я. Кодлюк [8], О. Пометун [13], О. Савченко [16], І. Смагін [17], Р. Шамелашвілі [18] та багатьох інших вітчизняних і зарубіжних науковців. Якості українських підручників приділяли увагу Н. Буринська [2], Ю. Жук [5], Т. Лукіна [10], Р. Шамелашвілі [18], які висвітлювали проблеми оцінювання чинних підручників, пропонували модель опрацювання результатів експертизи і здійснювали моніторинг.

Сучасний підручник, за трактуванням О. Пометун, – це складний комплекс, що формується з текстового і позатекстового структурних компонентів,

які відбираються і розташовуються в окремих темах відповідно до особливостей навчального матеріалу [14].

О. Савченко вважає, що сучасний підручник має забезпечувати інформаційну, мотиваційну і пізнавальну функції учіння, показувати, чого і як треба навчати школярів з певного предмету. Підручник не може бути єдиним носієм навчальної інформації, тому в його змісті здобувачі освіти мають знаходити орієнтири для самостійного навчання, подальшої роботи відповідно до своїх пізнавальних можливостей і особистих потреб [16]. Він покликаний сприяти розвитку системи мислення і уяви, розвивати професійні компетентності тощо. Підручник не просто вчить мислити. Він має бути сформований як відкрита система мисленнєвої діяльності, що спонукає учнів у кожному завданні спрямовувати свої пізнавальні зусилля назовні. Запропоновані завдання мають спрямовувати здобувачів освіти за межі змістового наповнення підручника. Підручник нового покоління має подавати не тільки зміст певної науки, а й формувати вміння свідомого оперування набутими знаннями в типових повсякденних обставинах [18].

Аналіз тенденцій сучасного українського підручникотворення свідчить, що сьогоднішній якісний підручник – це передовсім інструмент організації освітньої діяльності здобувачів освіти на уроці і позаурочний час. Він відіграє найважливішу роль у визначенні змісту освіти, процесуальній частині освітньої технології та у її реалізації. Відбуваються істотні позитивні зрушення у можливостях учителя стосовно організації різноманітної пізнавальної діяльності школярів у роботі з підручником. Зрозуміло, що чим більше таких видів діяльності використовується вчителем, тим продуктивнішим є урок, вища його ефективність. Але вони можуть бути реалізовані лише за умови ретельно спроектованого і розробленого підручника та відповідної підготовки вчителя до роботи з ним [13].

Мета статті – визначити критерії оцінювання сучасного навчального підручника, з метою забезпечення закладів освіти якісними навчальними виданнями, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації. Задля створення передумов досягнення пріоритетів, визначених Законом України “Про освіту”, Концеп-

цією Нова українська школа” передбачено розроблення сучасної навчальної літератури, у т. ч. підручника [6].

Одним з найважливіших етапів впровадження підручника в освітню практику є етап оцінювання його придатності виконувати ті функції, для реалізації яких в освітньому процесі він був створений [5].

Підручник нового покоління – це навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає модельним навчальним програмам у сфері повної загальної середньої освіти, містить систему базових знань та умінь, спрямованих на досягнення очікуваних результатів [12].

Створити якісний шкільний підручник можливо лише за умов професійно організованої експертизи, відповідно до визначених критеріїв оцінювання. Занадто швидко змінюється наше життя в усіх його аспектах, перед суспільством постають глобальні проблеми сучасності: демографічна, екологічна, енергетична, продовольча, ресурсна, збереження цінностей національної культури та ін. Все це впливає на зміст освіти, носієм якого є шкільний підручник. Цей процес постійний, багатовекторний і нескінченний відповідно критеріїв їх оцінювання постійно змінюються [18].

Змістове наповнення підручника має відповідати вимогам Закону України “Про освіту”, сучасним науковим концепціям, сучасному рівню знань, що реалізується через точний і коректний виклад загальноприйнятої наукової термінології, і не порушувати принципу академічної доброчесності. Матеріал підручника має повною мірою реалізовувати мету й завдання навчального предмету (інтегрованого курсу), визначеного програмою за певний освітній період, клас (рік) навчання і відобразити реалізацію системності й цілісності знань.

Для досягнення результатів навчання, визначених освітньою / модельною / навчальною програмою важливим є оптимальне співвідношення теоретичного і практичного навчального матеріалу, його доцільність і збалансованість, дотримання логічності, послідовності й наступності з урахування попередньої освітньої підготовки здобувачів освіти.

Недоцільно розміщувати в підручниках, додатки, матеріал яких не відповідає темам типової освітньої / модельної / навчальної програми. У підручниках може бути наведено додаткові навчальні матеріали, у тому числі для задоволення пізнавальних потреб учнів (за необхідності), але їх обсяг не повинен перевищувати 2 % обсягу всього підручника.

Викладений у підручнику матеріал має сприяти формуванню системи цінностей, розвитку толерантності, співчуття, справедливості, чесності тощо. Навчальний зміст й методичний апарат мають бути спрямовані на формування мотиваційної сфери; соціальних й особистісних цінностей; соціальної поведінки; громадянської позиції, безпечних норм жи-

тєдіяльності; екологічної культури; інших якостей особистості, її поглядів, переконань і життєвих пріоритетів.

Методичний апарат підручників має містити запитання і завдання переважно практичного спрямування, зокрема пов’язані із повсякденним життям, а саме:

1) методична доцільність запропонованої системи запитань, завдань і вправ у контексті вимог до викладання навчального предмета (інтегрованого курсу);

2) відповідність методичного апарату віковим особливостям здобувачів освіти;

3) різноманітність та оригінальність методичного апарату, що передбачає наявність запитань і завдань:

– для набуття досвіду застосування набутих знань і умінь;

– щодо формування ключових компетентностей;

– з моделювання життєвих ситуацій;

– для обговорення;

– що містять спеціально сконструйовані ситуації вибору;

– для самоаналізу, самооцінки, самопізнання;

– що створюють передумови для співпраці, активної участі здобувачів освіти в процесі пізнання;

– які залучають до співпраці учнів з дорослими тощо.

Обов’язкова наявність завдань різного ступеню складності, що сприяють організації диференційованого вивчення предмету (інтегрованого курсу), ефективної організації індивідуальної навчальної діяльності здобувачів освіти з різними здібностями й навчальними можливостями. Важливо звертати особливу увагу, наскільки методично правильно, зрозуміло й коректно сформульовані запитання і завдання відповідно до категорії користувачів.

Якщо це тестові завдання, то їх обов’язковою складовою є інструкція, у якій описується система оцінювання, шкалювання, наводяться принципи організації роботи з тестами. Тестові завдання усіх варіантів у межах однієї теми мають бути одного виду (типу) – закритого, відкритого. Дистрактори мають формулюватися чітко, лаконічно, мати приблизно однакову довжину рядка.

Відповідно до нормативних документів матеріал підручника повинен відображати наявність та системність застосування у навчальному виданні інформаційно-пізнавального матеріалу і практико-спрямованих завдань, орієнтованих на формування усіх ключових компетентностей, визначених Законом України “Про освіту”.

Викладення тексту має відповідати нормам української / іноземної літературної мови, у тому числі орфографічним, пунктуаційним, стилістичним, граматичним.

Для підручників з іноземних та української мови для класів з навчання мовами національних меншин закладів загальної середньої освіти повинен

бути аудіосупровід, а його характерною ознакою – технічно якісний звук. Коректне, з точки зору відповідної мови, фонетично-інтонаційне оформлення є запорукою якісного зразка для наслідування учнем. Тембр і темп озвучення мають сприяти безперешкодному сприйняттю матеріалу на слух. Наявні в аудіосупроводі голоси повинні належати представникам різної статі. Використані звукові ефекти мають слугувати допоміжним інструментом для уявлення учнями комунікативної ситуації, яка озвучується.

Художнє оформлення навчального видання має відповідати Державним санітарним нормам і правилам “Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей”, затвердженим наказом Міністерством охорони здоров’я від 18 січня 2007 р. № 13 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 30 січня 2007 р. за № 77/13344.

Художнє оформлення підручника для учнів має бути сучасним, відповідати віковій категорії здобувачів освіти, викликати їхню зацікавленість.

Важливим елементом змістового наповнення сучасного підручника є ілюстрації. Вони повинні пояснювати, доповнювати, уточнювати вербальну інформацію або бути самостійною дидактичною одиницею. Кількість і характер ілюстрацій мають бути зумовлені особливостями змісту.

У навчальних виданнях можуть використовуватись QR-коди, інформація у яких повинна мати зв’язок з матеріалами цього видання, бути у ньому функціональною.

Не допускається в текстовому (конкретних завданнях, вправах, коментарях, примітках, звертаннях тощо) та ілюстративному компонентах підручника дискримінаційних (у т. ч. стереотипних) положень (зображень) за ознаками: раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками. Має бути представлено максимально різноманітних персонажів / дійових осіб різного віку, статі, місця проживання тощо, їхнього якомога ширшого діапазону: чоловіків / жінок, людей з різним місцем проживання, різних віросповідань і т. п.

Обов’язковим є використання термінології, яка відповідає не лише законодавству, але й вимогам, що висувуються групами людей, які об’єднані певними ознаками. Наприклад, ромів, людьми з обмеженими можливостями, дітей з особливими освітніми потребами.

Важливою складовою відповідності навчального видання антидискримінаційним вимогам є наявність завдань, вправ, коментарів, ілюстрацій, спрямованих на формування: полікультурної спрямованості, формування уміння виявляти і поважати різні точки зору, формувати розуміння потреб та можливостей інших людей.

Висновки. Отже, можна підсумувати, що сучасні підручники нового покоління для закладів загальної середньої освіти повинні відповідати визначеним критеріям:

1. Відповідність змістового наповнення навчального видання чинним нормативно-правовим актам у сфері освіти;

2. Оптимальність обсягу змістового наповнення підручника відповідно до категорії користувачів;

3. Відповідність виду навчального видання;

4. Науковість викладу навчальної інформації;

5. Системність, логічність, послідовність, наступність і перспективність викладу навчальної інформації;

6. Реалізація ціннісного компонента у змісті навчальних видань, його українознавче наповнення;

7. Доцільність і коректність методичного апарату навчального видання відповідно до категорії користувачів; його спрямованість на реалізацію різних підходів у навчанні (особистісно зорієнтованого, компетентнісного, діяльнісного тощо);

8. Відповідність тестових завдань вимогам і нормам тестології (за наявності);

9. Спрямованість навчального видання на формування ключових компетентностей, визначених Законом України “Про освіту”;

10. Відповідність текстів навчальних видань нормам літературної мови;

11. Аудіосупровід (для підручників з іноземних мов та української мови для класів з навчання мовами національних меншин закладів загальної середньої освіти);

12. Художнє оформлення навчального видання;

13. Відсутність різних видів дискримінації.

Визначені критерії можуть змінюватися і коригуватися відповідно до вимог часу і суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арцишевський Р.А. Підручник учора, сьогодні, завтра. *Підручник XXI століття*. 2003. № 1–4. С. 22–29.

2. Буринська Н.М. До проблеми оцінювання якості підручникотворення. *Науковий світ*. 2003. № 6. С. 12–13.

3. Гіряк А.Н. Система традиційного підручникотворення та її психолого-дидактичний аналіз. Тернопіль: Інститут ЕСО, 2004. 68 с.

4. Голяд І.С., Динько В.А., Тропіна М.А. Особливості моніторингу навчальних досягнень учнів з трудового навчання та технології у закладах загальної середньої освіти. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2022. № 5 (203) травень. С. 81–86.

5. Жук Ю.О. Оцінювання рівня якості шкільних підручників: модель опрацювання результатів апріорної експертизи. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2009. Вип. 9. 664 с. С. 7–18.

6. Закон України про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

7. Закон України Про повну загальну середню освіту. URL: https://urssr.com.ua/act/pro_povnu_zagalnu_serednyu_osvitu

8. Кодлюк Я.П. Підручник для початкової школи: теорія і практика. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 288 с.

9. Комісарчук А.І. Можливості використання сучасних технологій на уроках трудового навчання. *Методичний посібник: з досвіду роботи*. Павлоград, 2019. 15 с.

10. Лукіна Т.О. Якість українських підручників для середніх загальноосвітніх шкіл: проблеми оцінювання і результати моніторингу. Київ, 2004. С. 22–24.

11. Мадзігон В.М. Поступ у третє тисячоліття. Київ: Педагогічна думка, 2006. С. 16–17.

12. Методичні рекомендації “Про здійснення комплексної експертизи об’єктів грифування (крім електронних) та критеріїв їх оцінювання з метою надання оцінки доцільності надання відповідного грифа Міністерства освіти і науки України”. ДНУ “Інститут модернізації змісту освіти” (27 січня 2021 року) Протокол № 1. URL: <https://drive.google.com/file/d/10tSZkU3ubExSo5CeJ2wMiZNBYoOAHKpb/view>

13. Пометун О.І., Гупан Н.М. Проектування шкільного підручника: вимоги і проблеми. *Актуальні питання педагогіки і психології*. 2014. С. 564–573.

14. Пометун О.І., Гупан Н.М. Конструювання шкільного підручника в контексті компетентісно-орієнтованої парадигми освіти. *Актуальні питання педагогіки і психології*. 2017. С. 58–65.

15. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2010. Вип. 10. 780 с., табл., іл.

16. Савченко О.Я. Нова доба шкільної освіти. Зміст підручників – пріоритет наукової діяльності АПН України. *Підручник XXI століття: науково-педагогічний журнал*. 2003. № 1–4. С. 30–40.

17. Смагін І.І. Методичні засади створення і функціонування підручників із суспільствознавчих предметів у загальноосвітній школі України (1920–1990 рр.): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 “Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)”. Київ, 2011. 569 с.

18. Шамелашвілі Р.М. Підручник для загальноосвітньої школи як феномен навчально-методичного комплексу та деякі питання його експертного оцінювання. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2008. Вип. 8. 544 с. С. 8–20.

19. Яким має бути сучасний підручник і як пропонують змінити експертизу. URL: <https://nus.org.ua/articles/yakum-maye-buty-suchasnyj-pidruchnik-i-yak-proponuyut-z-minyty-ekspertyzu/>

REFERENCES

1. Artsyshevskiy, R.A. (2003). *Pidruchnik uchora, sohodni, zavtra* [Textbook yesterday, today, tomorrow]. *Textbook of the 21st century*. No. 1–4. pp. 22–29. [in Ukrainian].

2. Burynska, N.M. (2003). Do problemy otsiniuvannya yakosti pidruchnikotvorennia [To the problem of assessing the quality of textbook creation]. *Scientific world*. No. 6. pp. 12–13. [in Ukrainian].

3. Hirniak, A.N. (2004). Systema tradytsiinoho pidruchnikotvorennia ta yii psykholoho-dydyaktychnyi analiz [The system of traditional textbook creation and its psychological and didactic analysis]. *Temopil*, 68 p. [in Ukrainian].

4. Holiiad, I.S., Dynko, V.A. & Tropina, M.A. (2022). Osoblyvosti monitorynhu navchalnykh dosiahnen uchniv z

trudovoho navchannia ta tekhnolohii u zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Peculiarities of monitoring the educational achievements of students in labor training and technology in institutions of general secondary education]. *Youth and the market*. No. 5 (203). pp. 81–86. [in Ukrainian].

5. Zhuk, Yu.O. (2009). Otsiniuvannya rivnia yakosti shkilnykh pidruchnikiv: model opratsiuvannya rezul'tativ apriornoj ekspertyzy [Assessment of the level of quality of school textbooks: a model for processing the results of a priori examination]. *Problems of the modern textbook: coll. of science works*. Vol. 9. Kyiv, 664 p.; pp. 7–18. [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy pro osvitu [Law of Ukraine on Education]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-5-19#Text> [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy Pro povnu zahalnu seredniu osvitu [The Law of Ukraine On Comprehensive General Secondary Education]. Available at: https://urst.com.ua/act/pro_povnu_zagalnu_serednyu_osvitu [in Ukrainian].

8. Kodliuk, Ya.P. (2004). *Pidruchnik dlia pochatkovoї shkoly: teoriia i praktyka* [Textbook for primary school: theory and practice]. Ternopil, 288 p. [in Ukrainian].

9. Komisarchuk, A.I. (2019). Mozhlyvosti vykorystannia suchasnykh tekhnolohii na urokakh trudovoho navchannia [Possibilities of using modern technologies in labor training lessons]. *Methodical guide: from work experience*. Pavlohrad, 15 p. [in Ukrainian].

10. Lukina, T.O. (2004). Yakist ukrainskykh pidruchnikiv dlia serednykh zahalnoosvitnykh shkil: problemy otsiniuvannya i rezul'taty monitorynhu [The quality of Ukrainian textbooks for secondary schools: evaluation problems and monitoring results]. Kyiv, pp. 22–24. [in Ukrainian].

11. Madzihon, V.M. (2006). Postup u tretie tysiacholittia [Entering the third millennium]. Kyiv, pp. 16–17. [in Ukrainian].

12. Metodichni rekomendatsii “Pro zdiisnennia kompleksnoi ekspertyzy ob'iektiv hryfuvannia (krim elektronnykh) ta kryteriiv yikh otsiniuvannia z metoiu nadannia otsinky dotsilnosti nadannia vidpovidnoho hryfa Ministerstva osvity i nauky Ukrainy” [Methodological recommendations “On the implementation of a comprehensive examination of the objects of marking (except for electronic ones) and their evaluation criteria for the purpose of providing an assessment of the feasibility of providing the appropriate marking of the Ministry of Education and Science of Ukraine”]. DNU “Institute of Modernization of the Content of Education” (January 27, 2021) Protocol No. 1. Available at: <https://drive.google.com/file/d/10tSZkU3ubExSo5CeJ2wMiZNBYoOAHKpb/view> [in Ukrainian].

13. Pometun, O.I. & Hupan, N.M. (2014). Proektuvannia shkilnoho pidruchnika: vymohy i problemy [Designing a school textbook: requirements and problems]. *Current issues of pedagogy and psychology*. pp. 564–573. [in Ukrainian].

14. Pometun, O.I. & Hupan, N.M. (2017). Konstruiuvannia shkilnoho pidruchnika v konteksti kompetentnisno-orientovanoi paradyhmy osvity [Designing a school textbook in the context of a competence-oriented paradigm of education]. *Current issues of pedagogy and psychology*. pp. 58–65. [in Ukrainian].

15. Problemy suchasnoho pidruchnika [Problems of the modern textbook]. *Coll. of science works*. Vol. 10. Kyiv, 2010. 780 p. [in Ukrainian].

16. Savchenko, O.Ya. (2003). Nova doba shkilnoi osvity. Zmist pidruchnikiv – priorytet naukovoi diialnosti APN Ukrainy [A new era of school education. The content of textbooks is a

**ДОКУМЕНТАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ ПРО РОЗВИТОК
ЗАРУБІЖНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ (СЕРЕДИНА 90-х рр. ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)**

priority of scientific activity of the National Academy of Sciences of Ukraine]. *Textbook of the 21st century: a scientific and pedagogical journal*. No. 1–4. pp. 30–40. [in Ukrainian].

17. Smahin, I.I. (2011). *Metodychni zasady stvorennia i funktsionuvannia pidruchnykiv iz suspilstvoznavchych predmetiv u zahalnoosvitnii shkoli Ukrainy (1920–1990 rr.)* [Methodological principles of the creation and operation of textbooks on social science subjects in the general education school of Ukraine (1920–1990)]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 569 p. [in Ukrainian].

18. Shamelashvili, R.M. (2008). *Pidruchnyk dlia zahalnoosvitnoi shkoly yak fenomen navchalno-metodychnoho kom-*

pleksu ta deiaki pytannia yoho ekspertnoho otsiniuvannia [Textbook for secondary school as a phenomenon of educational and methodical complex and some issues of its expert evaluation]. *Problems of the modern textbook: coll. of science works*. Vol. 8. Kyiv, 544 p.; pp. 8–20. [in Ukrainian].

19. *Iakym maie buty suchasnyi pidruchnyk i yak propo- nuuiut zminyty ekspertyzu* [What a modern textbook should be and how it is proposed to change the examination]. Available at: <https://nus.org.ua/articles/yakym-maye-but-yak-suchasnyj-pid-ruchnyk-i-yak-proponuyut-zminyty-ekspertyzu/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.11.2023

УДК 930.2:[37.016:81'243]:37.014

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.296645>

Ольга Сніговська, кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри латинської та іноземних мов

Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

**ДОКУМЕНТАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ ПРО РОЗВИТОК
ЗАРУБІЖНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ (СЕРЕДИНА 90-х рр. ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)**

У статті на основі вибірково-репрезентативного аналізу досліджень українських науковців про розвиток зарубіжної вищої освіти згруповано та з'ясовано інформативні особливості їх джерельних матеріалів. За критеріями походження, офіційний статус, інформаційно-змістове наповнення, нагромаджені у студіях українських учених документальні джерела про розвиток вищої освіти в зарубіжжі класифіковано на п'ять груп: офіційні нормативно-правові документи; освітні стандарти та інші навчально-методичне забезпечення; матеріали періодичної преси; матеріали статистики. Показана диверсифікованість документальної бази компаративістських досліджень, яка зумовлена їх предметом і завданнями та особливостями національних і регіональних систем вищої освіти.

Ключові слова: документальні матеріали; історіографічні джерела; зарубіжна вища освіта; педагогічна компаративістика; джерельна база.

Лит. 10.

Olha Snitovska, Ph.D. (Philology), Associate Professor of the
Latin and Foreign Languages Department,
Danylo Halytsky Lviv National Medical University

**DOCUMENTARY SOURCES OF UKRAINIAN STUDIES ON THE DEVELOPMENT
OF FOREIGN HIGHER EDUCATION (MID-1990s – EARLY XXI CENTURY)**

This article conducts a selectively representative analysis of Ukrainian scientists' studies on the development of foreign higher education, grouping and elucidating informative features of their source materials. Based on criteria such as origin, official status, and informational content, Ukrainian scientists' documentary sources on foreign higher education development are classified into five groups: official normative-legal documents, educational standards, and other educational-methodical support; materials from periodicals; statistical materials.

This primary classification scheme is further nuanced by additional gradations of source materials. Institutional characteristics distinguish documents from political and economic organizations at the international and regional levels, intergovernmental associations in education, university and scientific-academic associations, individual universities, and public cultural-educational societies. Content and professional orientation identify universal documents outlining general principles and principles of global and regional education development, specialized documents concerning the development of specific knowledge areas and specialties, and educational-methodical materials.

Based on the analysis of over 120 doctoral and candidate dissertations on the development of higher education abroad, the article demonstrates the diversified documentary foundation of comparative studies, influenced by their subjects, tasks, and the peculiarities of national and regional higher education systems.

Keywords: documentary materials; historiographic sources; foreign higher education; pedagogical comparative studies; source base.

Постановка проблеми. Із середини 90-х ХХ ст. в українській педагогічній компаративістиці та інших галузях знань

активізувалося предметне вивчення зарубіжної вищої освіти (ВО). Важливим підґрунтям для розвитку наукового дискурсу з цієї проблеми стало нагро-